

بررسی تطبیقی قراردادهای خدماتی عراق و قراردادهای مشارکت در تولید منطقه‌ی کردستان

تالین منصوریان^۱ معاونت امور بین‌الملل وزارت نفت

چکیده

عراق در سال‌های اخیر جهت توسعه‌ی میادین نفت و گاز خود اقدام به انعقاد قراردادهای متعددی با شرکت‌های نفتی بین‌المللی کرده است. این قراردادها در جنوب عراق از نوع خدماتی است؛ در حالی که در منطقه‌ی کردستان، میادین در قالب قراردادهای مشارکت در تولید واگذار شده‌اند. این امر نه تنها اختلافات زیادی بین دولت‌های عراق و کردستان به وجود آورده بلکه منجر به هجوم شرکت‌های نفتی بین‌المللی از میادین جنوب عراق به میادین منطقه‌ی کردستان شده است. این شرکت‌ها از جمله شل، با اعلام نارضایتی از منافع و حاشیه‌ی سود قراردادهای خدماتی عراق، عملیات توسعه‌ی این میادین را با کندی ادامه می‌دهند. این امر موجب شده دولت عراق برای جذاب‌سازی قراردادهای خدماتی سابق، تدابیری (از جمله حذف سهم مشارکت شرکت دولتی عراق در کنسرسیوم پیمانکار، حذف پاداش امضاء و ...) بیاندیشد. اما این اقدامات نیز مانع از حرکت سرمایه‌گذاران بین‌المللی به سمت قراردادهای مشارکت در تولید کردستان نشده است. دلیل عمده‌ی این امر از یک سو شرایط جذاب‌تر و منعطف‌تر قراردادها در منطقه‌ی کردستان نسبت به قراردادهای عراق و از سوی دیگر رژیم مالی اثربخش‌تر قراردادهای کردستان است.

واژگان کلیدی

قراردادهای خدماتی، قراردادهای مشارکت در تولید، رژیم مالی قراردادهای بالادستی نفت و گاز، میادین نفت و گاز جنوب عراق، میادین نفت و گاز منطقه‌ی کردستان

مقدمه

اخیراً دولت منطقه‌ای کردستان^۱ در عراق به منظور اکتشاف، توسعه و تولید از میادین نفت و گاز واقع در آن منطقه، اقدام به انعقاد پنجاه قرارداد مشارکت در تولید^۲ کرده است. بر اساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی (۲۰۱۲)، هدف دولت کردستان افزایش تولید نفت خام به یک میلیون بشکه در روز تا سال ۲۰۱۵ و ۲ میلیون بشکه در روز تا سال ۲۰۱۹ می‌باشد [۵]. هم‌زمان با این موضوع، وزارت نفت دولت عراق بنا به دلایل سیاسی اعلام کرده که سیاست این دولت استفاده از قراردادهای

خدماتی با ریسک^۳ به‌جای قراردادهای مشارکت در تولید است. این در حالی است که شرکت‌های بین‌المللی نفتی که در طرح‌های توسعه‌ای میادین عراق حضور دارند، به دلیل جذابیت زیاد قراردادهای مشارکت در تولید کردستان، تمایل شدیدی جهت فروش سهم خود در قراردادهای خدماتی عراق و سرمایه‌گذاری در میادین منطقه‌ی کردستان نشان داده‌اند. این مسأله - که تهدیدی جدی برای دولت عراق به‌شمار می‌رود - منجر به ایجاد اختلافاتی بین دولت‌های عراق و کردستان و نیز شرکت‌های نفتی بین‌المللی شده است. این اختلاف زمانی شدت گرفت که شرکت‌های استات‌اویل (در میدان West Qurna (II)، اکسون‌موبیل (در میدان West Qurna (I)، توتال (در میدان Halfaya) و گازپروم‌نفت، بدون توجه به سیاست‌های دولت عراق، اقدام به انعقاد قرارداد مشارکت در تولید با منطقه‌ی کردستان کردند. در مقابل این اقدامات، دولت عراق ضمن قرارداد این شرکت‌ها در لیست سیاه، اعلام کرده شرکت‌هایی که در میادین کردستان فعالیت کنند اجازه‌ی شرکت در دور بعدی مناقصات میادین عراق را نخواهند داشت [۳].

موضوع قابل توجه دیگر این است که کدام نوع

*نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات (talin_mansoorian@yahoo.com)

قرارداد (خدماتی یا ریسک یا مشارکت در تولید) جهت توسعه‌ی میادین منطقه‌ی کردستان مناسب و مطلوب است تا با حفظ منافع دولت، بتوان شرایط جذابی را به سرمایه‌گذاران و شرکت‌های نفتی بین‌المللی پیشنهاد داد. به نظر می‌رسد دلیل اصلی که منجر به عدم تمایل سرمایه‌گذاران جهت ادامه‌ی فعالیت در میادین عراق و هجوم آنها به سمت میادین کردستان شده پیشنهاد رژیم مالی جذاب‌تر و منعطف‌تر پروژه‌های بالادستی کردستان است.

مقاله‌ی حاضر به دنبال آن است که ضمن ارائه‌ی توضیح مختصری در خصوص قراردادهای خدماتی عراق و قراردادهای مشارکت در تولید منطقه‌ی کردستان از طریق مقایسه‌ی تطبیقی این قراردادها، دلایل هجوم شرکت‌های بین‌المللی نفتی به سمت میادین کردستان را تبیین نماید. ضمن آنکه در این پژوهش سعی شده شرایط کلی قراردادهای خدماتی و مشارکت در تولید که در اکثر قراردادهای عراق و کردستان لحاظ شده‌اند مورد بررسی قرار گیرد. بدیهی است که شرایط قراردادی در میادین مختلف، متفاوت بوده و ممکن است برخی تحلیل‌های انجام

شده در این مطالعه با شرایط بعضی از قراردادها متفاوت باشد.

در ادامه، میادین واگذار شده‌ی عراق با قراردادهای خدماتی معرفی و مشخصات آنها توصیف شده است. پس از آن ضمن مروری بر میادین نفت و گاز و قراردادهای توسعه‌ی منعقد در منطقه‌ی کردستان، ویژگی‌ها و مشخصات این قراردادها بررسی خواهد شد. در پایان نیز مقایسه‌ی تحلیلی قراردادهای مشارکت در تولید منطقه‌ی کردستان و قراردادهای خدماتی عراق انجام شده است.

۱- رژیم بالادستی صنعت نفت عراق

۱-۱- مروری بر تاریخچه‌ی قراردادهای بالادستی نفت و گاز عراق

قراردادهایی که عراق در دهه‌ی اخیر با شرکت‌های نفتی بین‌المللی منعقد کرده تولید نفت این کشور را افزایش داده است؛ به نحوی که در اواسط سال ۲۰۱۲ تولید نفت این کشور بیش از ۳ میلیون بشکه در روز بوده که ۲/۴ میلیون بشکه از

آن صادر شده است. در سال ۲۰۱۱ درآمدهای ناشی از صادرات نفت ۹۵ درصد درآمدهای دولت این کشور را تشکیل داده که معادل ۷۵ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور است. عمده‌ی تولید نفت خام عراق از دو میدان بزرگ کرکوک در شمال (از ۱۹۲۰) و میدان رومیله در جنوب (از ۱۹۵۰) است؛ به نحوی که این دو میدان ۸۰ درصد تولید تجمعی نفت این کشور را به خود اختصاص داده‌اند.

بیش از ۷۰ درصد تولید نفت عراق از میادینی است که در قالب ۱۹ قرارداد (جدول-۱) با قراردادهای خدمات فنی به شرکت‌های نفتی بین‌المللی واگذار شده است؛ یک قرارداد در ۲۰۰۸ و هجده قرارداد دیگر از ۲۰۰۹ به بعد طی چهار دوره^۴ منعقد گردیده‌اند.

۲-۱- ویژگی‌ها و مشخصات قراردادهای خدماتی عراق

اگرچه قراردادهای خدمت منعقد شده توسط دولت عراق با یکدیگر متفاوتند اما رژیم مالی و شرایط کلی آنها تقریباً از نظام مشخصی تبعیت می‌کند. مشخصات کلی قراردادهای خدماتی این کشور به شرح زیر است [۷]:

■ قرارداد بین یک شرکت عراقی متعلق به دولت و کنسرسیومی از شرکت‌های نفتی بین‌المللی (که جمعاً پیمانکار نامیده می‌شوند) منعقد می‌گردد.

■ یکی از شرکت‌های دولتی عراق در کنسرسیوم پیمانکار ۲۵ درصد سهم دارد.

■ طی دوره‌ی ۲۰ ساله‌ی قرارداد، پیمانکار برای تولید بهینه و افزایش ضریب از دیادبرداشت میدان، خدمات فنی و تخصصی و فن آوری‌های نوین ارائه می‌کند.

■ پیمانکار همه‌ی سرمایه و منابع مالی مورد نیاز پروژه را تأمین کرده و در ازای منابع و خدمات ارائه شده مبلغی را به عنوان حق الزحمه‌ی خدمت^۵ دریافت می‌کند. این مبلغ شامل بازپرداخت هزینه‌ها و پاداش به‌ازای هر بشکه است. وجوه نقدی مربوط به حق الزحمه‌ی خدمت، قابلیت تبدیل به بشکه نفت و تسویه‌ی فیزیکی را دارد.

■ سقف پرداخت هزینه‌ها حداکثر ۵۰ درصد است.

۱ | قراردادهای خدماتی عراق [۴]

دور منطقه	بلوک واگذار شده	پیمانکار	نوع میدان	تولید			سقف حق الزحمه (Remuneration Rate)
				هدف اولیه	ژون ۲۰۱۲	هدف Plateau	
دور اول ۲۰۰۸	Ahdab	پتروچین	نفت	۲۵	۱۲۹	۱۴۰	۶/۰۰
	Rumaila	BP	نفت	۱۱۷۳	۱۲۷۹	۲۸۵۰	۲/۰۰
	West Qurna (I)	اکسون‌موبیل	نفت	۲۶۸	۴۱۷	۲۸۲۵	۱/۹۰
دور دوم ۲۰۰۹	Zubair	انی	نفت	۲۰۱	۲۲۵	۱۲۰۰	۲/۰۰
	Missan Group	سینوک	نفت	۹۷	۹۱	۴۵۰	۲/۳۰
	West Qurna (II)	لوک‌ویل	نفت	۱۲۰	-	۱۸۰۰	۱/۱۵
دور سوم ۲۰۰۹	Majnoon	شل	نفت	۱۷۵	۲۱	۱۸۰۰	۱/۳۹
	Halfaya	پتروچین	نفت	۷۰	۳۴	۵۳۵	۱/۴۰
	Gharraf	پتروناس	نفت	۳۵	-	۲۳۰	۱/۴۹
دور سوم ۲۰۰۹	Badra	گاز پروه‌نفت	نفت	۱۵	-	۱۷۰	۵/۵۰
	Qairayah	سونانگول	نفت سنگین	۳۰	۲	۱۲۰	۵/۰۰
	Najmah	سونانگول	نفت سنگین	۲۰	-	۱۱۰	۶/۰۰
دور سوم ۲۰۱۰	Akkas	کوگاز	گاز	۱/۰۳	-	۴/۱	۵/۵۰
	Mansuriyah	TPAO	گاز	۰/۷۸	-	۳/۱	۷/۰۰
دور چهارم ۲۰۱۴	Siba	کویت انرژی	گاز	۰/۲۶	-	۱/۰	۷/۵۰
	۸ Block	پاکستان پترولیوم	مستعد گاز	-	-	-	۵/۳۸
	۹ Block	کویت انرژی	مستعد نفت	-	-	-	۶/۲۴
	۱۰ Block	لوک‌ویل	مستعد نفت	-	-	-	۵/۹۹
	۱۲ Block	باشنفت	مستعد نفت	-	-	-	۵/۰۰

■ واحد ارقام برای پروژه‌های نفتی هزار بشکه در روز و برای پروژه‌های گازی میلیارد مترمکعب در سال است.
 ■■ واحد نرخ حق الزحمه، دلار در هر بشکه معادل نفت است.

■ پیمانکار مکلف است طی سه سال از زمان تأیید طرح توسعه^۱ به نخستین تولید تجاری دست یابد.

■ معیارهای کلیدی قراردادهای خدماتی عراق عبارتند از: هدف اولیه تولید، تعهد تولید Plateau^۲ و سقف حق الزحمه برای هر بشکه. از آنجا که هدف تولید اولیه برای بازپرداخت هزینه‌ها و پرداخت حق الزحمه استفاده می‌شود پیمانکار انگیزه‌ی کافی برای دستیابی به این سطح از تولید را دارد. پروژه‌های Zubair و West Qurna (I), Rumaila, Ahdab

در حال حاضر به هدف اولیه‌ی تولید دست یافته‌اند. تعهد تولید Plateau، سطحی است که پیمانکار توافق می‌کند طی هفت سال از تاریخ تنفیذ قرارداد، تولید میدان را به آن سطح برساند. در صورتی که تولید واقعی کمتر از سطح تولید Plateau باشد امکان کاهش نرخ حق الزحمه وجود دارد.

■ پیمانکار می‌تواند در حین توسعه و تولید یک مخزن، برنامه‌های توسعه‌ای برای مخازن کشف‌شده‌ی توسعه‌نیافته ارائه کند که حق الزحمه‌ی خدمت بین طرفین توافق شده و در قالب متمم

جدیدی به قرارداد ملحق می‌شود.

■ بر اساس این قراردادها همه‌ی ریسک بر عهده دولت میزبان بوده و پس از بازپرداخت هزینه‌های سرمایه‌گذاری، هزینه‌های عملیاتی و حق الزحمه‌ی پیمانکار، تمامی درآمدهای میدان متعلق به دولت است. علاوه بر این دولت درآمدهای دیگری از جمله دریافت پاداش امضاء و مالیات از شرکت‌های نفتی بین‌المللی نیز دارد.

۳-۱- دلایل عدم موفقیت عراق در دور چهارم

مناقضات در سال ۲۰۱۲

پس از برگزاری سه دور مناقصه در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰، پس از دو بار تأخیر دور چهارم مناقصات برای واگذاری ۱۲ بلوک نفت و گاز عراق در می ۲۰۱۲ برگزار گردید. اما به دلایل زیر این مناقصه موفقیت‌آمیز نبوده و تنها بلوک‌های ۸، ۹، ۱۰ و ۱۲ واگذار شد:

■ مبلغ زیاد پاداش امضاء (۲۵-۱۵ میلیون دلار) برای اکتشاف و عدم وابستگی آن به عامل ریسک بلوک

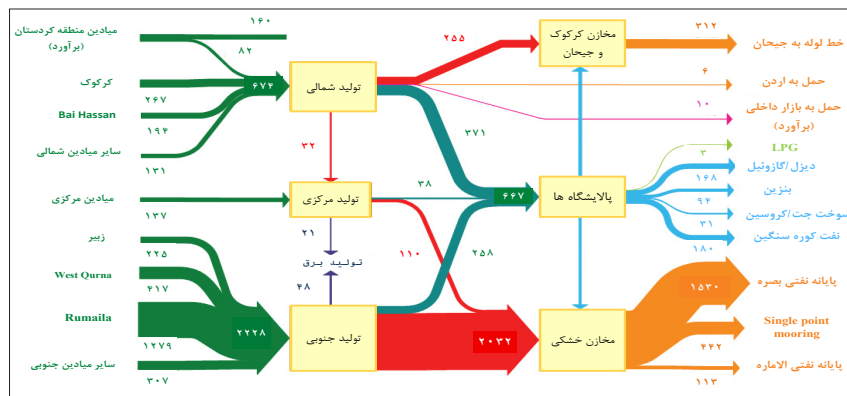
■ هزینه‌های کم در نظر گرفته شده برای توسعه (۱۲ هزار دلار برای هر Plateau)

■ عدم وابستگی حداقل هزینه‌های هر بلوک (معادل ۱۲۰-۹۰ میلیون دلار) به ریسک اکتشاف

■ با توجه به ریسک اکتشاف، فاکتور R معادل ۵ دلار در هر بشکه برای بلوک ۱۲ بسیار کم است. این در حالی است که برای میادین اکتشاف‌شده‌ی بدون ریسک نیز همین مقدار برای فاکتور R در نظر گرفته شده است.

■ فاکتور R نباید ثابت باشد بلکه باید با توجه به اندازه‌ی اکتشاف متغیر باشد.

اگرچه دولت عراق تلاش کرد با اعمال جذابیت و ملایمت بیشتر در شرایط قراردادی از جمله کاهش سهم ۲۵ درصدی مشارکت دولت و جبران هزینه‌های انجام شده طی عملیات در حال انجام توسعه‌ی میدان به میزان لیپور به اضافه‌ی سه درصد، تا حدودی از نارضایتی شرکت‌های بین‌المللی نفتی بکاهد اما کماکان برخی ریسک‌ها بدون تغییر باقی مانده‌اند [۹].

شکل ۱ | میانگین تولید روزانه نفت عراق در ژوئن ۲۰۱۲ [۴]

موضوع	شرح
دوره‌ی اکتشاف	۵ سال با قابلیت تمدید سالانه برای حداکثر ۷ سال از زمان آغاز قرارداد
دوره‌ی توسعه و تولید	۲۰ سال از زمان اکتشاف تجاری میدان با قابلیت تمدید ۵ سال با درخواست پیمانکار
میزان مشارکت دولت در قرارداد	حداکثر ۲۵ درصد
بهره‌ی مالکانه	۱۰ درصد
پاداش	قابل بازپرداخت: - پاداش بر مناطق اکتشافی موفقیت‌آمیز با نرخ سالانه‌ی ۱۰ دلار در هر کیلومتر مربع (با فرض اینکه هر منطقی اکتشافی حدود ۲۰۰ کیلومتر مربع باشد) - کمک‌هزینه‌ی ۱۵۰ هزار دلاری در سال برای حمایت از محیط زیست در دوره‌ی اکتشاف که قابل افزایش به ۳۰۰ هزار دلار در سال برای دوره‌های توسعه و تولید است. غیر قابل بازپرداخت: - پاداش امضاء. - افزایش ظرفیت - پاداش تولید که در آغاز تولید ۲/۵ میلیون دلار است و زمانی که تولید تجمعی به ۵ میلیون بشکه برسد به ۲۰ میلیون دلار افزایش خواهد یافت. حداکثر میزان این پاداش ۳۷/۵ میلیون دلار است.
نفت‌هزینه	هزینه‌ها شامل هزینه‌های سرمایه‌گذاری و عملیاتی، پاداش‌های قابل بازپرداخت و هزینه‌های عملیات اکتشاف موفقیت‌آمیز است. پیمانکار هزینه‌های اکتشاف ناموفق را دریافت می‌کند. پوشش هزینه‌ها پس از کسر ۱۰ درصد بهره‌ی مالکانه، از ۴۰ درصد درآمد انجام می‌شود.
نفت‌سود	بر اساس فاکتور R یا همان نسبت درآمدها به هزینه‌ها مشخص می‌گردد. در اکثر قراردادهای مشارکت در تولید کردستان برای مقادیر فاکتور R به میزان کمتر یا مساوی با یک، نفت‌سود معادل ۳۰ درصد و برای مقادیر بیشتر از ۲ برای فاکتور R، معادل ۱۵ درصد است. برای مقادیر بین یک و ۲، نفت‌سود از حاصل ضرب اختلاف دو درصد فوق در (R-۱) بدست می‌آید.
سهم دولت	با فرض قیمت نفت معادل ۹۰ دلار در هر بشکه، سهم دولت از هر قرارداد حدوداً ۸۳ درصد است. (برآورد Genel، ۲۰۱۱)

۲- رژیم بالادستی صنعت نفت منطقه‌ی کردستان ۱-۲- مروری بر تاریخچه‌ی قراردادهای بالادستی نفت و گاز کردستان

دولت منطقه‌ای کردستان عراق تاکنون پنجاه قرارداد نفتی با شرکت‌های بین‌المللی منعقد کرده که از این میان، شش قرارداد با شرکت آمریکایی اکسون‌موبیل بوده است (نوامبر ۲۰۱۱). با توجه به اینکه شرکت مذکور برای توسعه‌ی فاز اول میدان West Qurna قبلاً قراردادی با دولت عراق منعقد کرده بود حرکت به سمت قراردادهای مشارکت در تولید کردستان منجر به نارضایتی دولت عراق شد. بنابراین اکسون‌موبیل با تهدید لغو قرارداد در West Qurna در صورت عدم خروج از قراردادهای کردستان، مواجه شده است.

به جز سه قرارداد امضاء شده در ۲۰۰۴، تمامی قراردادهای مشارکت در تولید کردستان پس از ابلاغ قانون اساسی عراق در ۲۰۰۵ منعقد شده است [۲].

۲-۲- ویژگی‌ها و مشخصات قراردادهای مشارکت در تولید منطقه‌ی کردستان

اگرچه قراردادهای مشارکت در تولید کردستان عراق برای عملیات اکتشاف و توسعه اندکی ریسک دارد اما مقدار این ریسک زیاد نیست؛ چراکه نسبت

موفقیت به شکست اکتشاف در منطقه‌ی کردستان به‌ویژه در نواحی شرقی و شمال‌شرقی قابل قبول و منطقی است. شرایط قراردادهای مشارکت در تولید عراق در جدول ۲ خلاصه شده است.

۳- مقایسه‌ی قراردادهای خدماتی عراق و قراردادهای مشارکت در تولید کردستان

با توجه به ویژگی‌ها و شرایط قراردادهای مشارکت در تولید کردستان و قراردادهای خدماتی عراق که در بخش‌های ۲-۳ و ۳-۲ به تفکیک توضیح داده شد در این بخش مقایسه‌ی تطبیقی دو نوع قرارداد و تحلیل جذابیت‌های هر کدام از قراردادها برای پیمانکار و دولت انجام می‌شود. جدول ۳- مقایسه‌ی شرایط و ارکان اصلی قرارداد را در دو نوع قرارداد مذکور نمایان می‌سازد.

با مقایسه‌ی جداول ۴ و ۵ مشخص می‌شود که در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان، جریان وجوه نقدی برای شرکت نفتی بین‌المللی تقریباً دو برابر قراردادهای خدماتی عراق است (۷۴۵ میلیون دلار برای قرارداد مشارکت در تولید و ۴۱۲ میلیون دلار برای قرارداد خدماتی). این یکی از مهم‌ترین عواملی است که جذابیت قراردادهای کردستان را به شدت افزایش داده و منجر به حرکت شرکت‌های

نفتی بین‌المللی به سمت قراردادهای این منطقه شده است.

از سوی دیگر نرخ بازده داخلی سرمایه‌گذار در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان (۳۱٪) در مقایسه با قراردادهای خدماتی عراق (۱۹٪) بسیار بیشتر بوده که این امر نیز یکی دیگر از دلایل جذابیت قراردادهای کردستان برای شرکت‌های نفتی بین‌المللی است.

با در نظر گرفتن نرخ تنزیل ۱۰ درصد، ارزش فعلی سود سرمایه‌گذار در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان حدود ۲/۴۴ میلیارد دلار در پایان دوره‌ی بیست ساله‌ی قرارداد است؛ در حالی که این رقم برای قراردادهای خدماتی عراق ۵۹۶ میلیون دلار خواهد بود. این بدان معناست که شرکت‌های نفتی بین‌المللی که در منطقه‌ی کردستان سرمایه‌گذاری کنند سودی معادل چهار برابر قراردادهای خدماتی عراق در میدان مشابه دریافت خواهند کرد.

شرکت‌های نفتی بین‌المللی در قراردادهای کردستان از افزایش قیمت نفت خام بهره می‌برند. به عبارت دیگر بر اساس شرایط این قراردادها، افزایش قیمت نفت خام به نفع هر دو طرف میزبان و پیمانکار خواهد بود. برعکس در قراردادهای خدماتی عراق، کاهش قیمت نفت خام پس از تأیید برنامه‌ی توسعه و نرخ حق الزحمه، تأثیر مستقیم و شدیدی بر کاهش درآمدهای دولت دارد؛ چراکه دولت ناچار است با وجود درآمدهای کم ناشی از کاهش قیمت‌ها، کماکان حق الزحمه‌های زیاد تعهد شده در قرارداد را پرداخت نماید.

اگرچه در هر دو نوع قرارداد، دولت سهم منطقی و قابل قبولی را برداشت می‌کند اما در قراردادهای مشارکت در تولید، دولت انعطاف لازم را برای کنترل سهم پیمانکار از طریق عوامل مختلف از جمله مالیات و فاکتور R دارد.

بازپرداخت هزینه‌ها در قراردادهای خدماتی عراق سریع‌تر از قراردادهای مشارکت در تولید کردستان انجام می‌گیرد؛ چراکه در قراردادهای عراق ۵۰ درصد از درآمدهای میدان برای بازپرداخت هزینه‌ها تخصیص می‌یابد در حالی که در قراردادهای کردستان با توجه به فقدان بهره‌ی مالکانه، ۵۰ درصد کل درآمدهای میدان برای بازپرداخت هزینه‌ها تخصیص داده می‌شود.

موضوع	قرارداد مشارکت در تولید کردستان	قرارداد خدماتی عراق
دوره‌ی اکتشاف/ دوره‌ی توسعه و تولید	۵ سال/ ۲۰ سال	۵ سال/ ۲۰ سال
مشارکت دولت در قرارداد	۲۵ درصد در کنسرسيوم پیمانکار	۲۵ درصد در کنسرسيوم پیمانکار
پاداش	پاداش‌های قابل‌بازپرداخت شامل پاداش بر مناطق اکتشافی موفقیت‌آمیز، کمک‌هزینه‌ی حمایت از محیط زیست و پاداش‌های غیر قابل‌بازپرداخت شامل پاداش امضا، پاداش افزایش ظرفیت و پاداش تولید	قراردادهای خدمت عراق از حیث پاداش تغییر یافته‌اند؛ به‌نحوی که پاداش‌های غیر قابل‌بازپرداخت برای میادین West Qurna و Zubair به ۱۵۰ میلیون دلار رسیده است. پاداش‌های قابل‌بازپرداخت برای Rumaila به میزان ۵۰۰ میلیون دلار بدون تغییر باقی مانده است. کمک‌هزینه‌ی حمایت از محیط زیست وجود ندارد. همچنین قراردادهای مذکور پاداش دیگری را شامل نمی‌شوند.
بهره‌ی مالکانه	۱۰ درصد	ندارد
بازپرداخت هزینه‌ها	پس از کسر ۱۰ درصد بهره‌ی مالکانه، ۴۰ درصد کل درآمدهای میدان برای بازپرداخت هزینه‌ها تخصیص داده می‌شود.	با توجه به فقدان بهره‌ی مالکانه، ۵۰ درصد کل درآمدهای میدان برای بازپرداخت هزینه‌ها تخصیص داده می‌شود.
مالیات بر درآمد	۴۰ درصد	۳۵ درصد
جریان وجوه نقدی	با فرض داده‌ها و شرایط یکسان، جریان وجوه نقدی پیمانکار در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان تقریباً دو برابر قراردادهای خدماتی عراق است.	جریان وجوه نقدی پیمانکار بسیار کمتر از دولت است.
نرخ بازده داخلی پیمانکار	حدود ۳۱ درصد (در قراردادهای اولیه بیشتر از ۳۵ درصد هم بوده است)	حدود ۱۹ درصد

بهره‌ی مالکانه، ۴۰ درصد برای بازپراخت هزینه‌ها باقی می‌ماند. شایان ذکر است تمامی محاسبات و تحلیل‌های انجام شده در مقایسه‌ی دو نمونه قرارداد، بر اساس اطلاعات فرضی میدانی با تولید ۱۰۰ هزار بشکه در روز و قیمت ثابت نفت خام ۱۰۰ دلار به‌زای هر بشکه در روز است و سایر اطلاعات بر اساس جداول ۳- و ۴ می‌باشد.

در قراردادهای خدماتی عراق، پیمانکار به‌منظور دریافت حق‌الزحمه‌ی خدمت بیشتر، می‌تواند هزینه‌ها را بیشتر نشان دهد؛ چراکه هزینه‌های متورم‌تر، تأثیر بیشتری بر فاکتور R گذارده و حق‌الزحمه‌ی بیشتری به پیمانکار تعلق می‌گیرد. این در حالی است که در قراردادهای مشارکت در تولید، با توجه به وابستگی نفت‌هزینه و نفت‌سود، پیمانکار انگیزه‌ای برای افزایش هزینه‌ها ندارد [۶].

از آنجا که در قراردادهای مشارکت در تولید پیمانکار از سهم خود در تولید آینده اطمینان دارد و هم‌زمان تمایل به پوشش سریع هزینه‌های انجام شده دارد تلاش می‌کند تا برای بازپراخت اولیه، ثانویه و ثالثیه، فن‌آوری به‌روز و پیشرفته به کار گیرد. در این قراردادها هرچه تولید باروش‌های کارا تر انجام گیرد، ارزش افزوده‌ی بیشتری نصیب هر دو طرف پیمانکار و دولت میزبان می‌گردد. در حالی که در قراردادهای خدماتی، پیمانکار حق‌الزحمه‌ی ثابتی دریافت می‌کند و به‌همین دلیل ممکن است هزینه‌ها را به‌طور غیرواقعی افزایش دهد [۵]. علاوه بر این، هیچ عامل انگیزشی برای حداکثرسازی از یاد برداشت نفت و گاز در نظر گرفته نشده و پایین نگه‌داشتن بازپراخت، برای سرمایه‌گذار سودآوری بیشتری دارد.

با توجه به اینکه در قراردادهای خدماتی عراق، ثبات حق‌الزحمه به نوسانات قیمت نفت مرتبط است، انتقال حق‌الزحمه‌های پرداخت نشده به فصل بعدی، به‌زبان پیمانکار است. در چنین شرایطی، انگیزه‌ی پیمانکار برای کارایی عملیات کاهش یافته و ممکن است برای امتناع از ریسک‌های مالی، پیشرفت کار را در هر مرحله‌ای از قرارداد با کندی مواجه سازد. در حالی که در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان، پیمانکار انگیزه‌ی کافی برای انجام عملیات با کارایی مناسب دارد.

در قراردادهای خدماتی عراق، سرمایه‌گذار انگیزه‌ای جهت اکتشاف میداین بزرگ و کم‌هزینه نداشته و برعکس اکتشاف میداین کوچک و پرهزینه را ترجیح می‌دهد. این امر به دلیل امکان متورم‌سازی هزینه‌ها در این قراردادهاست [۶].

شایان ذکر است که در هر دو نوع قرارداد، مالکیت مخزن متعلق به دولت میزبان بوده و پیمانکار حق هیچ‌گونه دخل و تصرفی در این خصوص ندارد.

نتیجه‌گیری

در قراردادهای بالادستی نفت و گاز دنیا، نکته‌ی حائز اهمیت و مورد توجه سرمایه‌گذاران و شرکت‌های بزرگ نفتی، طراحی رژیم مالی قرارداد به نحوی است که سودآوری مورد انتظار سرمایه‌گذار با اهداف دولت میزبان هم‌سو و هم‌تراز باشد. به عبارت دیگر در صورتی که منافع دولت و پیمانکار در یک جهت نباشد همواره یکی از طرفین از شرایط قراردادی ناراضی بوده و همکاری لازم را در اجرا و پیشرفت پروژه به عمل نخواهد آورد. اما در حالت هم‌سویی منافع طرفین، سرمایه‌گذاران به شیوه‌ای تصمیم‌گیری می‌کنند که ارزش درآمدهای دولت حداکثر گردد؛ چراکه در این حالت سود آنها نیز حداکثر خواهد شد.

در قراردادهای خدمات فنی عراق در اکثر موارد و شرایط قراردادی، اهداف دولت و سود سرمایه‌گذاران غیرهم‌سو می‌باشد. این در حالی است که در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان، رژیم مالی قرارداد بسیار منعطف بوده و منافع اقتصادی مورد انتظار دولت و سرمایه‌گذار را هم‌زمان تأمین می‌کند. در این قراردادها، سرمایه‌گذار انگیزه‌ی کافی برای اکتشاف میداین کوچک و بزرگ، میداین کم‌هزینه یا پرهزینه، کاهش هزینه‌های عملیاتی، دستیابی به بازپراخت نفت و گاز زیاد و قیمت‌های بالای نفت خام دارد.

بنابراین انتظار می‌رود عملکرد شرکت‌های نفتی بین‌المللی در میداین کردستان بهتر از عملکرد این شرکت‌ها در قراردادهای عراق باشد. این امر ضمن ارتقاء سطح تولید نفت و گاز منطقه‌ی کردستان در سه دهه‌ی آینده، منجر به تولید زودتر با هزینه‌های کمتر خواهد شد.

از سوی دیگر قراردادهای مشارکت در تولید کردستان از این جهت منافع ملی دولت میزبان را تأمین می‌کند که ضمن ایجاد ارزش فراوانی از درآمدهای دولت، چارچوب مشخصی برای دستیابی به سطح بهینه‌ی تولید و بازپراخت نفت و گاز مخزن فراهم می‌سازند. البته تنظیم شرایط

۴ | جریان وجوه نقدی در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان

بهره‌ی مالکانه (%)	سهم دولت (میلیون دلار)	سهم شرکت نفتی بین‌المللی (میلیون دلار)
۱۰٪	۳۶۵	-
نفت‌هزینه (۱۰٪)	-	۳۶۵
نفت‌سود (۲۰٪)	۲۳۳۶	۵۸۴
مالیات (۳۵٪)	+۲۰۴	-۲۰۴
جمع	۲۹۰۵	۷۴۵

۵ | جریان وجوه نقدی در قراردادهای خدماتی عراق

بهره‌ی مالکانه (%)	سهم دولت (میلیون دلار)	سهم شرکت نفتی بین‌المللی (میلیون دلار)
۱۰٪	-	-
نفت‌هزینه (۱۰٪)	-	۳۶۵
نفت‌سود (۲۰٪)	۳۲۱۲	۷۳
مالیات (۳۵٪)	+۲۶	-۲۶
جمع	۳۲۳۸	۴۱۲

قراردادهای مشارکت در تولید کردستان با قراردادهای خدماتی عراق این است که قراردادهای منطقه‌ی کردستان نسبت به قراردادهای عراق انعطاف، مزایا و جذابیت‌های بیشتری دارند. مهم‌ترین دلایل این امر، سهم بودن پیمانکار در منافع ناشی از افزایش تولید، انعطاف‌پذیری کافی در افزایش سهم پیمانکار در قیمت‌های زیاد نفت، ثابت نبودن حق‌الزحمه‌ی دریافتی، انگیزه برای بازیافت حداکثری و بهینه‌ی نفت از طریق به کارگیری روش‌های پیشرفته و تعهدات قراردادی برای حمایت از محیط زیست است. با توجه به هدف افزایش تولید در کشور عراق، قراردادهای مشارکت در تولید انگیزه‌ی بیشتری را برای سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های نفتی بین‌المللی جهت حضور و مشارکت در میادین منطقه‌ی کردستان فراهم کرده؛ چرا که این قراردادهای شرایط اقتصادی و قراردادی بهتری را به پیمانکار ارائه کرده‌اند. ■

عراق به سمت میادین کردستان روانه شوند اما این نکته نیز حائز اهمیت است که بر اساس قراردادهای خدماتی عراق، سهم دولت اندکی کمتر از قراردادهای مشارکت در تولید می‌باشد. شایان ذکر است که بر اساس شرایط قراردادهای منطقه‌ی کردستان، حدود ۱۱ درصد منافع میدان متعلق به پیمانکار خواهد بود.^۱ در شرایط رقابتی به وجود آمده در منطقه‌ی خاورمیانه، اگرچه افزایش سهم درآمدهای دولت از اهمیت فراوانی برخوردار است اما ضرورت پیشنهاد شرایط قراردادی رقابتی و جذاب جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی، غیرقابل اجتناب است. به عبارت دیگر تأکید صرف به منافع دولت، بدون توجه به انتظارات سرمایه‌گذاران و شرایط قراردادی پیشنهاد شده توسط رقبا، تهدیدی جدی است که باید مورد عنایت کشورهای تولیدکننده‌ی نفت و گاز قرار گیرد. نتیجه‌ی مقایسه‌ی تطبیقی و تحلیل چارچوب

قراردادی به‌نحوی که سهم دولت در میادین بزرگ و کوچک یا برای قیمت‌های متفاوت نفت خام، متغیر بوده و انگیزه‌ی شرکت‌های نفتی بین‌المللی را برای عملیات کارتر افزایش دهد می‌تواند منجر به بهبود این قراردادها گردد. از آنجا که در قراردادهای منطقه‌ی کردستان منفعت حاصل از افزایش قیمت نفت خام متوجه پیمانکار است می‌توان در قراردادهای سلفی را برای این عامل در نظر گرفت؛ به‌نحوی که بخشی یا تمامی منافع حاصل در قیمت‌های بیشتر از سقف مشخص شده، متعلق به دولت باشد نه پیمانکار. با توجه به افزایش قیمت‌های نفت خام از ۲۰۰۵، منافع شرکت‌های فعال در منطقه‌ی کردستان به شدت افزایش یافته؛ در حالی که سود شرکت‌های نفتی بین‌المللی طرف قرارداد با عراق تغییر چندانی نکرده است. اگرچه قراردادهای مشارکت در تولید کردستان جذابیت زیادی برای شرکت‌های بین‌المللی نفتی داشته و موجب شده شرکت‌های فعال در میادین

پانویس‌ها

1. Kurdistan Regional Government (KRG)
2. Production Sharing Contracts
3. Risk Service Contracts
4. Licensing Round
5. Service Fee
6. Cost Stop
7. Development Plan
8. Initial Production Target
9. Plateau Production commitment
10. Contractor Take

منابع

- [1] Mehaidi K., "KRG And Ministry Of Oil Contracts: A Comparison", Sep 2012
- [2] Cameron P., "Managing The Politics Of Oil Reforms: Lessons From Iraq", March 2010
- [3] Holland B., "Are Kurdisatn'S Oil Contracts Constitutional?", 2012
- [4] IEA World Energy Outlook Special Report, "Iraq Energy Outlook", 2012
- [5] Ismaila J., "The Rights To Explore For And Exploit Petroleum. What Manner Of Award Of Rights Is Best Suited For The Iraqi Petroleum Industry?", Jan 2012
- [6] Meurs P., "Comparative Analysis Of Ministry Of Oil And Kurdistan Fiscal Terms As Applied To The Kurdistan Region", June 2008
- [7] Meurs P., "Commentary On The Iraq Draft Technical Service Contract", February 2009
- [8] Mousajiyad A., "Legal, Fiscal And Regulatory Frameworks Governing Upstream Petroleum In Iraq", Feb 2013
- [9] Uqailit., "Anatomy Of Iraq'S Exploration Auction Bid Round 4", June 2013
- [10] Http://Www.Iraq-Businessnews.Com/Tag/5th-Round-Energy-Licences/
- [11] Http://Www.Iraq-Businessnews.Com/20124/31/05/th-Round-Energy-Auction-Only-2-More-Fields-Awarded/
- [12] Http://Uk.Reuters.Com/Article/201327/08//Uk-Iraq-Oil-Investment-Idukbre97q0jh20130827
- [13] Http://Www.Ft.Com/Intl/Cms/S/02/a56efc2478-d-11e2-A899-00144feab49a.Html
- [14] Http://Iraqieconomists.Net/En/201311/01//Exxon-Mobil-Exit-From-West-Qurna-1/
- [15] Http://Www.Rigzone.Com/News/Oil_Gas/A/127145/Total_Buys_New_Oil_Interest_In_Iraqs_Kurdistan
- [16] Http://Www.Economist.Com/News/Middle-East-And-Africa/21565678-Iraqi-Kurds-And-Western-Oil-Firms-Have-Outfoxed-Government-Baghdad
- [17] Http://Www.Bloomberg.Com/News/201210-02-/Total-Chief-Says-Kurdish-Oil-Contracts-Better-Than-Iraq-1-.Html
- [18] Http://Www.Krg.Org/A/D.Aspx?S=02010100&L=12&A=24710&R=223&S=010000
- [19] Http://Whoswholegal.Com/News/Features/Article/28421/
- [20] Http://Www.Mees.Com/En/Articles/6936-A-Critical-Lok-At-Iraq-S-Oil-Contracts